

УДК 37.014.3.051 (44) "18/19" О.Декролі. С. Френе: 069.12

DOI: <https://doi.org/10.36477/2616-8510-2018-15-20>

Караманов О. В.,

к.педагог.н., доц. кафедри загальної та соціальної педагогіки, Львівський національний університет ім. І. Франка, м. Львів

ТВОРЧІ ІДЕЇ ПЕДАГОГІВ-РЕФОРМАТОРІВ Ж.-О. ДЕКРОЛІ І С. ФРЕНЕ У КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. Проаналізовано головні творчі положення відомих представників руху реформаторської педагогіки кін. XIX – поч. XX ст. Ж.-О. Декролі і С. Френе, співзвучні сучасним ідеям педагогічної діяльності у просторі музею. Акцентовано на важливості реформаторських ідей цих вчених у контексті організації ефективної музейної комунікації, застосування елементів музейної дидактики, включення відвідувачів шкільного та студентського віку до середовища навчання у музейному просторі.

Ключові слова: реформаторська педагогіка, “нове виховання”, школа, заклад вищої освіти, музей, музейна дидактика, взаємодія, комунікація, Ж.-О. Декролі, С. Френе.

Karamanov O. V.,

PhD. in Pedagogy, Associate Professor of the Department of General and social pedagogy, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

CREATIVE IDEAS OF EDUCATIONAL REFORMERS J.-O. DECROLY AND C. FREINET IN THE CONTEXT OF ORGANIZATION OF MUSEUM COMMUNICATION

Abstract. The author analyzes the main creative positions of well-known representatives of the reformed pedagogy J.-O. Dekroly and C. Freinet (end of the XIX - early XX centuries), are in harmony with the modern ideas of pedagogical activity in the museum's space. In the article, he emphasizes the importance of the reform ideas of these scientists in the context of the organization of effective museum communication, the use of elements of museum didactics, the inclusion of young people in the learning environment in the museum space.

Key words: reformatory pedagogics, “New education”, school, institution of higher education, museum, museum didactics, interaction, communication, J.-O. Dekroly, C. Freinet.

Постановка проблеми. Розвиток музейної педагогіки в освітніх реаліях України та пошук оптимальних моделей взаємодії вчителя та учня / викладача і студента у музейному просторі зумовлює звернення до світової педагогічної спадщини. Зокрема, це стосується доробку творчих ідей реформаторської педагогіки або педагогіки “нового виховання”, адаптованих і реалізованих у різних країнах. Актуалізація та використання цих ідей сприяє більш чіткому розумінню й осмисленню сучасних підходів до змісту, форм, методів і прийомів музейно-педагогічної діяльності.

Відомо, що головним засадничим положенням реформаторської педагогіки в європейських країнах наприкінці XIX – на початку XX ст. стало визнання дитинства людини неповторним та оригінальним етапом її життя. Цей важливий висновок, до якого прийшли педагогіка та психологія, надав можливість прихильникам реформаторської педагогіки обґрунтувати новий, у порівнянні з традиційним, підхід до навчання і виховання.

Важливим досягненням реформаторської педагогіки став також висновок про індивідуальність кожної дитини. Водночас висувалася й думка про необхідність дослідження методів навчання з врахуванням індивідуальних особливостей дітей.

Прихильники реформаторської педагогіки пов'язували питання зацікавленості дітей з необхідністю привчання їх до певних зусиль. Вони вважали, що саме завдяки інтересу можна добитися від учнів максимальної концентрації зусиль – якщо навчання буде привабливим, то і зусилля викликать у дитини задоволення, зумовлене глибоким внутрішнім інтересом або потребою. У той же час заперечувалася роль поверхневої зацікавленості занять, яка не стимулювала активності учнів.

З-поміж інших особливий інтерес для нас становить творчий доробок відомих вчених зі світовим ім'ям – бельгійського педагога Жана-Овідія Декролі і французького Селестена Френе, які здійснили наукове обґрунтування проблем індивідуалізації навчання дитини з урахуванням різних життєвих ситуацій, максимального розвитку її особистості, застосування ефективних дидактичних методів та прийомів.

Постановка завдання. Мета дослідження – проаналізувати творчу спадщину педагогів-реформаторів С. Френе і Ж.-О. Декролі у контексті сучасних гуманістичних та креативних підходів до розуміння музейної комунікації та музейно-педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблематика недостатньо досліджена в історико-педагогічній літературі. Окремі наукові розвідки здебільшого стосуються загальної оцінки творчої спадщини С. Френе і Ж.-О. Декролі у контексті сучасної шкільної освіти (О. Баришнікова, І. Бахов, Н. Гончаренко-Закревська, Л. Машкіна, О. Семенова, Х. Смолінська-Ренбас, Е. Філіп'як), “педагогіки успіху” (Л. Вергазова), медіаосвіти (В. Гура), формування комунікативних компетенцій школярів (М. Забеліна), ненасильницького розвитку особистості (Е. Ноздріна) та ін.

Оригінальну інтерпретацію творчості вчених подає І. Дичківська, виокремлюючи їх ідеї як елементи педагогічних технологій – “школи для життя, через життя” (Ж.-О. Декролі) та “школи успіху і радості” (С. Френе).

Виклад основного матеріалу дослідження. У нашому дальшому викладі матеріалу ми акцентуємо на найважливіших положеннях педагогічної спадщини Ж.-О. Декролі і С. Френе в контексті взаємозв'язку ідей “нового виховання” та організації ефективної комунікації у музейному просторі, яка передбачає активний, творчий, продуктивний обмін інформацією у процесі спілкування.

Як наголошують дослідники спадщини С. Френе, у своїх працях французький педагог виходив із наступних педоцентричних ідей “нового виховання”:

- основною метою виховання є максимальний розвиток особистості дитини;
- навчання орієнтується на індивідуальний життєвий досвід дитини;
- процес навчання відбувається в атмосфері емоційного задоволення, щастя і успіху [2, 87].

Втілити ці ідеї у життя педагогу допомогли спеціальні прийоми і методи, які назвали “технікою Френе”.

Особливої уваги у творчості французького педагога заслуговує техніка “вільних текстів”, – невеличких шкільних творів, в яких діти розповідали про свою родину, батьків, друзів, планах на майбутнє, фіксували власні враження від екскурсій та прогулянок.

Застосування таких текстів у музейно-педагогічній діяльності сприяє осмисленню молоддю самого візиту до музею, наповнює його змістом, емоціями, враженнями, створює об'єктивні підстави для вираження емоцій та відповідної рефлексивної діяльності.

Ідеї С. Френе одержують “нове звучання” у контексті компетентнісного підходу у педагогіці. Мова йде про “багате навколишнє середовище”, яке відображає взаємозв'язок умов, що забезпечують розвиток людини. Недарма педагог наголошує на “сприятливому середовищі”, де виховується молода людина, яке, поряд з прагненням дитини до знань, розвитку творчих здібностей, відповідає її природі постійно рухатися уперед, до максимально повної реалізації [9, 26-31]

Загалом, будь-яке інформаційне середовище надає можливість одержання необхідних для нього даних, відомостей, гіпотез, теорій. Проте уміння отримувати й перетворювати інформацію необхідно виховувати, напрацьовувати; воно набувається у процесі навчання [3, 35], адже “дитина не формується ззовні, вона, подібно до рослини, створює себе зсередини” [8, 151].

Польські дослідники називають це середовище вільною пластичною, музичною й театральною експресією, яка має визначальний вплив на розвиток особистості дитини через музику, вірші, оповідання, особисті переживання, вчить її відповідальності, створює позитивний клімат і настрої, формує почуття та емоції [10, 55–60].

У цьому сенсі характерним є музейне середовище, що включає навколomuзейний простір, що організовує увагу глядача; власне, музейний будинок, який налаштовує на сприйняття твору мистецтва; експозицію як презентацію музейних пам'яток [7, 107–108].

Як зазначають Х. Смолінська-Ренбас та Е. Філіп'як, важливою є техніка “пошукового досвіду” С. Френе, коли творчий вчитель завжди ураховує власні помисли, а також індивідуальні потреби дитини у сенсі застосування неконвенційного природно-суспільного досвіду. Для прикладу, після візиту до етнографічного музею в Торуні учні молодшого шкільного віку звертали увагу на старі речі, які знаходяться на стрихах їх будинків, на господарських подвір'ях, після чого в них народилася ідея створення “класного музею”. Для цього вчителями було заплановане спільне послідовне пізнання та опис відповідних предметів, які діти приносили до школи (через огляд, дотик, урухомлення), а також створення відповідних “карт праці” [9, 20-23].

Як правило, такі “карти праці” передбачали виконання заздалегідь передбачених завдань щодо прочитання й нотування потрібної інформації, складання відповідного плану, звернення до художньої літератури та музейних предметів, формування власних рефлексій та суджень, їх вираження у графічній формі та презентація серед інших.

Акцентуючи на важливості самовираження у формуванні особистості дитини, С. Френе надавав виключного значення засобам художньої творчості. О. Барішнікова наголошує, що переслідуючи мету розкриття індивідуальності дитини, яка знаходиться у межах підсвідомого, вчений ототожнював процес її розвитку з самовираженням (самоактуалізацією). У такий спосіб продукт самовираження розумівся як показник внутрішніх умов розвитку, а вербальна та невербальна творчість – засобом діагностики цих умов [1, 92].

Використання педагогічного потенціалу музею на основі техніки Френе найкраще застосовується у школі у процесі вивчення так званих синтетичних тем, які мають “збиральний” характер й уможливають розуміння матеріалу у міждисциплінарному контексті, із широким застосуванням наочних прикладів. Наприклад, у лицей Енгієна (Франція) учні у процесі ознайомлення з темою “Єгипет”, поряд з вивченням історії, географії, економіки цієї країни, досліджували культуру давніх єгиптян, звертаючись до експонатів музею в Дуврі [4, 84].

Отже, актуальність педагогіки С. Френе полягає у безпосередній орієнтації на різні життєві ситуації, зумовлені вирішенням проблем життєдіяльності громади, класу, активністю самої дитини, яка у “школі успіху і радості” є вмотивованою та зацікавленою в опануванні нових знань, умінь та навичок. У цьому контексті комунікація в музеї виступає додатковим засобом самовираження та елементом пошукової діяльності.

Особливий інтерес для нас становлять також погляди відомого бельгійського педагога Ж.-О. Декролі, який серед іншого науково обґрунтував провідну роль гри у творчій діяльності дитини, що сприяє її активності та розумовому й духовному розвитку. Зокрема, вчений виокремлював такі серії дидактичних ігор:

- сенсорні ігри (спрямовані на розвиток сприйняття кольору, форми, напрямку уваги, рухових здібностей);
- математичні (арифметичні) ігри (зорієнтовані на формування елементарних арифметичних дій, геометричних уявлень, орієнтування в часі);
- ігри з грамоти (спрямовані на підготовку дитини до читання і письма);
- граматичні ігри (сприяють розвитку граматичної правильності мовлення);
- географічні ігри (ефективні під час закріплення знань з географії) [Цит. за: 4, 96].

Зазначені серії ігор можуть застосовуватися у процесі комунікації у просторі музею як важливий елемент музейної дидактики – для виконання відповідних завдань щодо осмислення предметного наповнення музейної експозиції, розуміння взаємозв'язків між різними явищами навколишньої дійсності та музейними предметами, залученням до спільної діяльності з вирішення поставлених завдань.

На думку вченого, ігри слід застосовувати як засіб для повторення, закріплення, класифікації, а також вироблення асоціацій для певних спостережень. Їх поступове ускладнення, наприклад, ігри на комбінацію та розподіл предметів, складання картинок з кольорових кубиків, за допомогою окремих предметів, сприяє розвитку чуттєвого сприйняття, уваги, моторики, розвитку умінь дитини порівнювати, співставляти, висувати судження, висувати.

Аналогічно, це пов'язано з формуванням так званих “центрів інтересів” (“осередків зацікавлень”) Ж.-О. Декролі, які нагадують своєрідний універсальний алгоритм, покладений в основу розгортання будь-якого навчального проекту і складаються з трьох елементів: спостереження, асоціації, вираження

Дослідники відзначають, що вчений рекомендував супроводжувати спостереження ручними роботами дітей з метою формування в них реальних, конкретних уявлень про навколишній світ (виготовлення знаряддя первісної людини – засвоєння уявлення про життя в глибоку давнину і про шляхи людського прогресу; молотіння ціпами снопів, розмелювання зерна каміннями, мандрівка до пекарні – пізнання технології виготовлення хліба) [6, 121].

Така діяльність активно реалізується й у музейному просторі, зокрема, в історичних та етнографічних музеях, скансенах, коли молоді відвідувачі у процесі спільної діяльності: виконання індивідуальних завдань, проєктів, обміну враженнями пізнають традиції різних країн і народів, оволодіваючи соціальним досвідом та формуючи навички вербального та практичного самовираження.

Таким чином, ідеї Ж.-О. Декролі співзвучні сучасним дослідженням у галузі музейної психології та музейної дидактики, які акцентують на виробленні у дитини у процесі педагогічної діяльності в музейному просторі загальнокультурних компетенцій, критичного мислення, навичок міжособистісної комунікації, елементів пошукової діяльності.

Окрім цього, ми можемо провести паралелі із застосуванням у музейній практиці положень STEAM – освіти, яка може передбачати створення на експозиції спеціальних «робочих станцій», креативного ігрового простору, віртуальної реальності, що не лише покращує існуючу навчальну програму, а й розкриває знання відвідувачів у високотехнологічних галузях навчання [5, 43-44].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, реформаторські педагогічні ідеї Ж.-О. Декролі та С. Френе відповідають новим умовам розвитку гуманістичної та креативної педагогіки, які включають формування сприятливого освітнього простору довкола дитини, підготовку її до життя відповідно до вимог епохи та середовища, становлення високогуманної особистості на засадах “успіху і радості”.

Зазначені умови адаптовані до організації процесу педагогічної взаємодії у музейному просторі з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей молодшої людини, її актуального психологічного стану, здібностей, спрямованості, є актуальними для сьогодення та можуть бути застосовані для реформування та модернізації системи освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барышнікова О. М. Теоретические основания педагогики С. Френе в социокультурном и историко-педагогическом контексте / О. М. Барышнікова // Историко-педагогический журнал. – 2016. – № 3. – С. 75–96.
2. Вергазова Л. Г. Педагогіка успіху Селестена Френе: минуле і сучасне / Л. Г. Вергазова // Проблеми сучасної педагогічної освіти: [зб. ст.]. Сер.: Педагогіка і психологія. Вип. 11; Ч.1 / РВНЗ “Крим. гуманіт. ун-т” ; [редкол.: О. В. Глузман та ін.; відп. за вип. М. Я. Ігнатенко]. - Ялта, 2006. – С. 87–92.
3. Гура В. В. Педагогические идеи Селестена Френе как основа практического медиаобразования / В. В. Гура // Инновации в образовании. – 2011. – № 3. – С. 32–40.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Караманов О. В. Музейна педагогіка і STEAM-освіта: нові можливості для інновацій / О. В. Караманов // Матеріали П'ятої науково-практичної конференції “Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи” (Київ, 28-29 вересня 2017 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. – К.: НКПІКЗ, 2017. – С. 43–45.
6. Машкіна Л. Педагогічна система Жана-Овіда Декролі / Л. Машкіна // Педагогічний дискурс. – 2014. – № 16. – С. 119–124.
7. Столяров Б. П. Музейная педагогіка. История, теория, практика: учеб. пособие, Москва, 2004. – 216 с.
8. Френе С. Избранные педагогические сочинения / С. Френе. – Пер. с франц. / Общ. ред. Б. Л. Вульфсона. – М.: Прогресс, 1990. – 239 с.
9. Filipiak E., Smolińska-Rębas H. Technika doświadczeń poszukujących Celestyna Freineta / E. Filipiak, H. Smolińska-Rębas // Pedagogia Celestyna Freineta a edukacja regionalna, pod red. W. Frankiewicz i K. Kossak – Główniczewskiego, Gdańsk 1997. – S. 15–20.
10. Kłosińska T. Droga do twórczości: wdrażanie technik Celestyna Freineta / T. Kłosińska. – Kraków: Impuls, 2000. – 166 s.

REFERENCES

1. Baryshnikova O. M. Teoreticheskie osnovaniya pedagogiki S. Frene v sotsiokulturnom i istoriko-pedagogicheskom kontekste/ O. M. Baryshnikova // Istoriko-pedagogicheskiy zhurnal. – 2016. – № 3. – S. 75–96.
2. Vergazova L. G. Pedagogika uspikhu Selestena Frene: minule i suchasne / L. G. Vergazova // Problemi suchasnoï pedagogichnoï osviti: [zb. st.]. Ser.: Pedagogika i psikhologiya. V. 11; Ch. 1 / RVNZ “Krim. gumanit. un-t” ; [redkol.: O. V. Gluzman ta in.; vidp. za vip. M. Ya. Ignatenko]. - Yalta, 2006. – С. 87–92.
3. Gura V. V. Pedagogicheskie idei Selestena Frene kak osnova prakticheskogo mediaobrazovaniya / V. V. Gura // Innovatsii v obrazovanii. – 2011. – № 3. – S. 32–40.
4. Dichkivska I. M. Innovatsiyini pedagogichni tekhnologii / I. M. Dichkivska. – Navch. posib. – K.: Akademvidav, 2004. – 352 s.
5. Karamanov O. V. Muzeyna pedagogika i STEAM-osvita: novi mozhlivosti dlya innovatsiy / O. V. Karamanov // Materiali P'yatoï naukovopraktichnoï konferentsii “Muzeyna pedagogika – problemi, sгодennya, perspektivi” (Kiiv, 28-29 veresnya 2017 r.) / Natsionalniy Kievo-Pecherskiy istoriko-kulturniy zapovidnik. – K.: NKPIKZ, 2017. – S. 43–45.
6. Mashkina L. Pedagogichna sistema Zhana-Ovida Dekroli / L. Mashkina // Pedagogichniy diskurs. – 2014. – № 16. – S. 119–124.
7. Stolyarov B. P. Muzeynaya pedagogika. Istoriya, teoriya, praktika: ucheb. posobie, Moskva, 2004. – 216 s.
8. Frene S. Izbrannye pedagogicheskie sochineniya / S. Frene. – Per. s frants. / Obshch. red. B. L. Vulfsona. – M.: Progress, 1990. – 239 s.
9. Filipiak E., Smolińska-Rębas H. Technika doświadczeń poszukujących Celestyna Freineta / E. Filipiak, H. Smolińska-Rębas // Pedagogia Celestyna Freineta a edukacja regionalna, pod red. W. Frankiewicz i K. Kossak – Głównaczewskiego, Gdańsk 1997. – S. 15–20.
10. Kłosińska T. Droga do twórczości: wdrazanie technik Celestyna Freineta / T. Kłosińska. – Kraków: Impuls, 2000. – 166 s.